

Національна академія аграрних наук України

Інститут овочівництва і баштанництва

ВИРОЩУВАННЯ ЧАСНИКУ ЯРОГО НА ПРИСАДИБНІЙ ДІЛЯНЦІ

(науково-практичні рекомендації)

Вітанов О.Д., Мельник О.В., Чефонова Н.В., Чаюк О.О.

2025

Національна академія аграрних наук України

Інститут овочівництва і баштанництва

ВИРОЩУВАННЯ ЧАСНИКУ ЯРОГО НА ПРИСАДИБНІЙ ДІЛЯНЦІ

(науково-практичні рекомендації)

Вітанов О.Д., Мельник О.В., Чефонова Н.В., Чаюк О.О.

2025

УДК 631.17 : 635.262

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Інституту овочівництва і баштанництва НААН (протокол № 8 від 10.09.2025).

Вирощування часнику ярого на присадибній ділянці: науково-практичні рекомендації / О.Д. Вітанов, О.В. Мельник, Н.В. Чефонова, О.О. Чаюк. Селекційне : ІОБ НААН, 2025. 8 с.

<https://doi.org/10.32717/agroscience.metod.2025.05>

Автори: О.Д. Вітанов, доктор с-г. наук, професор; О.В. Мельник, доктор с-г. наук, с.н.с.; Н.В. Чефонова, кандидат с-г. наук; О.О. Чаюк, кандидат с-г. наук

Рецензенти: Л.А. Терьохіна, кандидат с.-г. наук, с.н.с.
В.І. Михайлин, кандидат с.-г. наук, с.н.с.

У рекомендаціях наведено відомості щодо стану виробництва часнику в Україні, зокрема ярого, описано класифікацію та поживну цінність часнику, наведено комплекс технологічних заходів щодо вирощування сталих урожаїв виробництва продукції. Видання призначено для власників присадибних земельних ділянок.

ЗМІСТ

Вступ	4
Походження часнику, лікувальні властивості та культурні форми	5
Технологія вирощування часнику ярого	6
Попередники	6
Внесення добрив	6
Обробіток ґрунту	7
Терміни висаджування зубків	7
Догляд за рослинами	7
Збирання врожаю	8
Зберігання	8

ВСТУП

З огляду на річну потребу людини в часнику (до 1 кг) нинішнє виробництво його не задовольняє потреб населення і промисловості. В Україні масове надходження продукції часнику до споживачів відбувається в період липень – січень через переважне вирощування виробниками часнику озимого. Надалі, в період з лютого до початку літа, спостерігається екстремальний дефіцит часнику, який частково покривається за рахунок імпорту менш якісної (ніж вітчизняна) продукції. Для цілорічного забезпечення часником попиту населення, м'ясоконсервної та фармакологічної промисловості необхідно за рахунок вирощування в Україні як часнику озимого, так і ярого, який на теперішній час вирощується лише на дуже обмежених площах присадибних ділянок і має низьку врожайність. Застосування на практиці удосконалених технологічних заходів вирощування часнику ярого дозволить підвищити його адаптивний потенціал до 5–6 т/га і суттєво зменшити дефіцит сировини. Заходи, що сприятимуть підвищенню врожайності часнику ярого та розширенню строків його надходження: оптимальні попередники (високоедифікаторні тритикале яре та озиме, однорічні бобові культури); локальне внесення добрив; краплинне зрошення; біопрепарати для підживлення та захисту рослин; оптимальна густота рослин; висаджування зубків часнику ярого як у осінній, так і в ранньовесняний строк; мульчування поверхні ґрунту; холодний температурний режим зберігання посадкового матеріалу тощо. Використання мульчування поверхні ґрунту рослинними рештками покращує умови для перезимівлі рослин, а в жаркий період запобігає перегріванню зони ризосфери, зменшує випаровування вологи, пригнічує розвиток бур'янів, відпадає необхідність у розпушуванні ґрунту. За мульчування ґрунту соломкою поширеність фузаріозу (*Fusarium spp*) суттєво зменшується.

Перспективні обсяги освоєння розробки в Україні – до 50–70 га, що за врожайності 5–6 т/га забезпечить виробництво 300–400 т часнику ярого. При ціні реалізації часнику 150 грн./кг, загальна виручка від реалізації для

виробників складе понад 50–60 млн. грн. Чистий дохід з 100 м² – 5–6 тис. грн., за рентабельності виробництва 47 %. На даний час в Україні не існує технології вирощування часнику ярого для домогосподарств населення.

Походження часнику, лікувальні властивості та культурні форми.

Вирощування часнику – перспективний напрямок діяльності для малого та середнього бізнесу. Це зумовлено його харчовою цінністю, високою ринковою вартістю, стійкістю до хвороб та адаптацією до погодних умов. До того ж він має добрі показники збереження. Вперше часник почали культивувати в горах Узбекистану, Таджикистану, Туркменії, північній частині Ірану, в Афганістані і Пакистані. Часник користується популярністю у всіх країнах, його цінують за гострий смак і незвичайний різкий запах. Однак він популярний не тільки у кулінарії, його також використовують в медицині, так як з давніх часів відомо про те, що ця рослина володіє цілющими властивостями. У минулому люди з багатьох різних культур використовували часник для лікування та профілактики хвороб. Часнику приділяється особлива увага в сучасній медицині через широко визнану думку про те, що він допомагає людям залишатися здоровими. Додатки з часником є одними з найбільш популярних рецептурних ліків у сучасному західному світі. Крім того, значні епідеміологічні дослідження продемонстрували лікувальні та захисні переваги часнику. Про численні потенційні переваги часнику повідомляється у величезній кількості експериментальних і клінічних досліджень. Ці ефекти в першу чергу пояснюються наступним: (1) антиоксидантним та протимікробним ефектами; (2) зниження ризику серцево-судинних захворювань; (3) зниження ризику раку; і (4) посилення детоксикації сторонніх речовин і гепатопротекції. Однак конкретні механізми та довгострокові ефекти всіх речовин ще недостатньо вивчені. Зростає інтерес до часнику та його похідних як до потенційних природних ліків у результаті нещодавнього зростання популярності альтернативної медицини та натуральних продуктів, особливо

через зростання занепокоєння щодо надмірного використання антибіотиків та розвитку бактерій, стійких до антибіотиків. Розробка продуктів на основі часнику може мати значні наслідки для громадського здоров'я, особливо перед небезпекою нових інфекційних захворювань, таких як Зіка, Ебола, віруси SARS-CoV-2 тощо. Часник користується популярністю у нашому побуті. Він незамінний у домашній консервації, до того ж має корисні властивості, тому що містить каротин, калій, фосфор, вітамін С і вітаміни групи В. Часник зміцнює імунітет і знижує рівень холестерину в крові. Іноді його використовують у розчинах для обприскування рослин від шкідників.

Культурні форми часнику поділяються на: **озимі** (в основному стрілкуючі) та **ярі** (нестрілкуючі). У стрілкуючих форм на початку літа з центру цибулини виростає квітконосне стебло (стрілка), а у нестрілкуючих розвиваються тільки листки. Часник ярий – пізньостиглий, менш урожайний, проте з доброю лежкістю (до нового врожаю). Часник озимий – більш урожайний і ранньостиглий, але зберігається гірше (до січня – лютого). У стрілкуючих сортів зубки великі (3–6 г) і розташовані у цибулині радіально в один ряд по 4–10 штук, а в центрі – стрілка. У нестрілкуючих сортів зубки у цибулині розташовані спіралью в два – три кола. Зовнішні зубки великі, центральні (внутрішні) – дрібні.

Технологія вирощування часнику ярого.

Попередники. Найкращі попередники – однорічні бобові культури: квасоля, горох, боби, нут, чина, чечевиця, соя. На великих за площею земельних ділянках доцільними попередниками для квасолі можуть бути зернові колоскові: тритикале озиме та яре, жито та пшениця озимі та ярі.

Термін повернення посівів часнику на земельну ділянку, де вирощували цибулеві культури (часник, цибуля) — не раніше ніж через 3–4 роки.

Внесення добрив: перегній (за наявності) – 5–7 кг/м²; сухий пташиний послід (за наявності) – 1–2 кг/м², нітроамофоска – 50 г/м² (три коробки з-під сірників або три столові ложки).

Обробіток ґрунту під часник проводять за 1,5–2 місяці до його висаджування, а якщо ближче до садіння, то після обробітку верхній шар ущільнюють. Восени, відразу після внесення добрив, щоб не допустити втрат поживних речовин, ґрунт перекопують (або проводять оранку, чи обробляють мотоблоком) на глибину 18–20 см, а потім вирівнюють. Перед висаджуванням посадкового матеріалу ґрунт обробляють на глибину загортання зубків (до 5–6 см).

Терміни висаджування зубків часнику ярого. В зоні Лісостепу України можливі два терміни висаджування зубків часнику ярого: осінній (друга – третя декади жовтня) та якомога раніше навесні, на глибину 4–6 см, використовуючи для цього тільки крупні й середні зубки зовнішнього кола цибулини. За такого строку часник укорінюється, але не сходить і добре перезимовує. На присадибних ділянках часник висаджують із міжряддями 25–35 см. У рядках великі зубки розміщують через 8–10 см, середні – через 6–8 см; глибина висаджування відповідно становить для великих зубків – 5–7 см, середніх – 4–5 см. Цибулини необхідно розділяти на зубки за 1–2 доби до висаджування.

Догляд за рослинами. Посіви часнику перед замерзанням ґрунту вкривають перегноєм, соломною, листям, хвою тощо шаром 3–5 см. Навесні наступного року цей укритий матеріал не знімають і він функціонує як мульчуючий шар до кінця вегетації часнику. За такого способу вирощування різко зменшується кількість бур'янів і потреба у поливах, відпадає необхідність у розпушуванні ґрунту, зменшується негативний вплив високих температур, зберігається родючість ґрунту. За ранньовесняного висаджування зубків часнику посіви теж бажано вкривати шаром мульчі. Після появи сходів часнику, які легко проникають через укритий шар, роблять підживлення рослин сечовиною або аміачною селітрою: 25–30 г (це коробка з-під сірників або столова ложка добрива) розчинити у 10 л води і внести на 3–4 погонних метри рядка).

Збирання врожаю. Викопують часник при масовому пожовтінні та початку вилягання листків. Листки відразу не обрізають, а цілі рослини розкладають під навісом і досушують. Після просушування (не менше 15–20 діб) обрізають сухі листки і корені. Часник (як і цибуля ріпчаста) добре зберігається у ящиках, сітчастих мішках у прохолодних, темних приміщеннях, які добре провітрюються, за відносної вологості повітря 70–75 % і температури 0...+2 °С.

Ефективність мульчування посівів часнику